

Elemzések a gazdasági és
társadalompolitikai döntések
előkészítéséhez 20.

2000 . december

Budapest, 2001 . március

Az elemzés a Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére készült.

Készítette: Gábos András

TÁRKI
Társadalomkutatási Intézet Rt.
1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Tel.: 309-7676
Fax: 309-7666
E-mail: tarki@tarki.hu
Internet: www.tarki.hu

Összegzés

A TÁRKI 2000. decemberében Omnibusz-adatfelvételt végzett 1521 fős, országos mintán. A minta valószínűségi minta, mely többlépcsős, arányosan rétegzett kiválasztással készült. A minta fő jellemzője, hogy minden felnőtt embernek egyenlő volt az esélye arra, hogy ő legyen a válaszadásra felkért személy. A kiválasztott személyek egy részének kiesése (válaszmeztagadások, elköltözések stb.) miatti mintatorzulást négydimenziós (korcsoport, nem, iskolai végzettség, lakóhely) súlyozással korrigálták. A mintavételi eljárásból fakadó hibahatár $\pm 2,6\%$. Ez azt jelenti, hogy – mintavételi okokból – a teljes mintából becsült adatok 95%-os valószínűséggel ennél nagyobb mértékben nem térnek el azoktól, melyeket a teljes népesség megkérdezése esetén regisztrálnánk. A teljes hiba ennél nagyobb lehet az adatfelvétel pontosságának és a kérdésekre adott érvényes válaszok arányának függvényében.

Az adatfelvétel eredményeit az alábbiak szerint összegezhetjük:

- A magyar lakosság 2000. decemberében – miközben a vélemények hónapok óta változatlanok – összességében továbbra is kedvezőtlenül ítéli meg mind saját anyagi, mind pedig az ország gazdasági helyzetét. Az általunk feltett négy kérdés – saját anyagi helyzet, saját kilátások, az ország gazdasági helyzete, és a gazdasági kilátások – tekintetében nem történt statisztikailag értékelhető, jelentősebb elmozdulás az egy hónappal korábbi állapothoz képest. Az ország gazdasági helyzetére vonatkozó kilátások tekintetében ugyanakkor a lakosság kissé borúlátóbb, mint két hónappal ezelőtt volt.
- A magyar állampolgárok inkább elégedetlenek, mint elégedettek a kormány és az ellenzék, választások óta nyújtott tevékenységével, valamint a demokrácia működésével, miközben az ellenzék teljesítményét valamivel kevésbé érzik rossznak, mint a kormányét.
- Nagy a társadalmi távolság a magyar lakosság többsége és a cigány nemzetiségű emberek között. 50% feletti azok aránya, akik nem szívesen élnének cigány szomszéd mellett, azok aránya pedig, akik nem keverednének rokonságba cigány etnikumú emberrel, eléri a teljes népesség kétharmadát. A lakosság egyharmada turistaként sem engedné be őket Magyarországra. Az emberek döntő többsége azonban még így is elfogadóbbnak gondolja magát a lakosság többségénél.
- A magyar lakosság álláspontja a többség és a cigány kisebbség közötti feszültségek feloldásának két, szélsőségesen megfogalmazott módjáról, nem következetes és meglehetősen ambivalens. A többség és kisebbség együttélésének jövőjét a cigány kisebbség teljes asszimilációja és szegregációja, valamint az identitás-vállalás oldaláról is megfogalmazva azt tapasztaltuk, hogy a többség híve az asszimilációnak, ugyanakkor elvárja a kisebbség tagjaitól, hogy ne igyekezzenek eltagadni cigány identitásukat, a válaszadók egyötöde pedig az asszimiláció igenlése mellett támogatandónak tartja a teljes szegregáció programját is.
- A társadalom jelentős többsége elégedett a kormány romapolitikájával és nem fordítana többletforrásokat a cigányok hatékonyabb társadalmi integrációjára. A pozitív diszkrimináció általános szinten való elutasításával párhuzamosan, a lakosság többsége támogathatónak tart olyan programokat (munkahelyteremtés, oktatás), melyek a roma kisebbség társadalmi integrációja irányába mutatnak.
- A lakosság többsége úgy véli, hogy a romák körében az utóbbi időben megfigyelhető migráció valódi okai nem politikai, hanem gazdasági természetűek.

A külföldre távozó cigány családok tehát, a többség véleménye szerint a jobb megélhetés reményében döntöttek a menedéjog kérelmezése mellett, nem pedig azért, mert Magyarországon üldözték, emberi jogaikban megsértették őket.

- Magyarországon a lakosság kétharmada reáljövedelmének csökkenését érzékelte az elmúlt egyéves időszakban, 60%-uk pedig elfogadhatatlannak tartja az infláció mértékét ugyanebben az időszakban. Közép-kelet-európai összehasonlításban a csehek pozitívabbnak, a lengyelek pedig negatívabbnak értékelik ugyanezt a periódust az említett két dimenzióban.

1. Vélemények az állampolgárok saját anyagi és az ország gazdasági helyzetéről, a jövőbeli kilátásokról

Ahogy minden hónapban, úgy 2000. decemberében is kíváncsiak voltunk arra, hogy az állampolgárok miként értékelik saját anyagi helyzetüket, és milyen kilátásokkal néznek jövőjük elébe. Megkérdeztük továbbá őket arról is, hogy miként vélekednek az ország gazdasági helyzetéről, és milyen várakozásaik vannak a kérdés időpontját követő egy évre vonatkozóan. Mind a négy kérdéshez egy-egy ötfokú értékelési skálát mellékelünk. Az elemzés során elsősorban az átlagértékekre támaszkodtunk.

1.1. Szubjektív helyzetértékelés – az állampolgárok anyagi helyzete

A magyar lakosok saját anyagi helyzetükre vonatkozó értékelése továbbra sem mutat statisztikailag értékelhető változást. Így decemberben (válaszok átlaga 2,62) sem tapasztalhatunk szignifikáns eltérést az egy hónappal korábbi adatokhoz (2,61) képest. A népesség átlagánál jobbnak értékelik saját anyagi helyzetüket a 40 év alattiak (2,75), a felsőfokú végzettségűek (2,96), az érettségizettek (2,78), a legfelső jövedelmi ötdhöz tartozók (2,90), továbbá az önállók, vállalkozók (3,01), valamint a nem nyugdíjas inaktívok (2,77).

Több hónapja nem történt semmilyen változás a saját anyagi helyzettel kapcsolatos kilátások megítélésében sem. Az e havi adatok átlaga pontosan megegyezik az egy hónappal korábban mért átlaggal (2,86). Az ötfokú skálán mért válaszok megoszlása sem mutat érdemleges változásokat.

Az átlagnál optimistábbaknak mondhatjuk a 40 év alattiakat (3,13), a diplomásokat (3,02), az érettségizetteket (3,01), a legfelső jövedelmi kategóriába tartozókat (3,08), az önállókat, vállalkozókat (3,13), a megyei jogú városokban élőket (2,96) valamint a budapestieket (2,92). Minél jobbnak ítéli valaki a saját anyagi helyzetét, annál optimistábban tekint a jövőbe (1.5. sz. táblázat). A saját anyagi helyzetét jónak vagy nagyon jónak ítélik kétötöde helyzetének javulására számít a következő egy évben és csupán 7% tart kedvezőtlen változástól. Ezzel szemben az anyagi helyzetüket rossznak vagy nagyon rossznak értékelők fele számít helyzetének további romlására, és csak 14%-uk vár javulást a következő 12 hónapban. A helyzetüket és kilátásaikat is negatívan megítélők között mindenekelőtt a nyugdíjasokat és a munkanélkülieket találjuk.

1.1.-1.2. sz. táblázat. Vélemények az állampolgárok jelenlegi és jövőbeli saját anyagi helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

	N=	%
Nagyon jó	4	0,3
Jó	106	7,0
Nem is jó, nem is rossz	888	58,4
Rossz	358	23,5
Nagyon rossz	165	10,9
<i>Összesen</i>	<i>1520</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,62</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	1	0,0

	N=	%
Sokkal jobb, mint most	13	0,9
Jobb, mint most	309	21,6
Ugyanilyen	663	46,2
Rosszabb, mint most	358	25,0
Sokkal rosszabb, mint most	90	6,3
<i>Összesen</i>	<i>1433</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,86</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	88	5,8

*Az összes megkérdezett százalékában

1.2. Szubjektív helyzetértékelés – az ország gazdasági helyzete

A saját anyagi helyzet megítéléséhez hasonlóan az ország jelenlegi gazdasági helyzetének értékelése sem változott szignifikáns módon a novemberi adatokhoz képest. A decemberi válaszok átlaga 2,63. A megkérdezettek közel kétötöde rossznak vagy nagyon rossznak véli az ország gazdasági helyzetét, és csupán 7%-uk elégedett többé-kevésbé azzal. A válaszadók 55%-a közepesre értékeli a magyar gazdaság teljesítményét.

A teljes minta válaszaiból kapott átlagnál magasabb átlagokat regisztrálhatunk a felsőfokú végzettségűek (2,89), és a legfelső jövedelmi ötdhöz tartozók (2,78) esetében, más társadalmi-gazdasági háttérváltozók azonban nem mutattak erős kapcsolatot a gazdasági helyzet megítélésével. Minél jobbnak ítéli valaki saját anyagi helyzetét, annál valószínűbb, hogy az ország gazdasági helyzetét is jónak ítéli. A saját anyagi helyzetüket jónak vagy nagyon jónak értékelők egynegyede, a rossznak vagy nagyon rossznak értékelők csupán 2%-a tartja jónak az ország gazdasági helyzetét.

A decemberi adatokat az októberiekhez viszonyítva, egy kis mértékű visszaesést regisztrálhatunk az ország gazdasági kilátásaival kapcsolatos értékelések területén. Az e havi átlag 2,94, ami 8 századponttal alacsonyabb, mint az októberi (3,02) és ez a különbség a statisztikai hibahatáron éppen kívül esik. A válaszadók fele semmilyen változásra nem számít a következő egy év során, a pozitív és negatív változásra számítók arányában nincs érzékelhető különbség.

A 40 év alattiak (3,04), a diplomások (3,16), a negyedik (3,01) és ötödik (3,05) jövedelmi ötdbe tartozók, valamint a fővárosban (3,02) élők között többségben vannak a gazdasági helyzet javulására számítók. Annál optimistábban látják a válaszadók a gazdasági helyzettel kapcsolatos kilátásokat, minél jobbnak értékelik saját- és az ország gazdasági helyzetét, valamint saját anyagi helyzetük alakulásának esélyeit (1.7. – 1.9. sz. táblázatok). A kapcsolat a jelenlegi gazdasági helyzet és a kilátások, illetve a saját anyagi helyzetre és a gazdasági helyzetre vonatkozó kilátások között a legerősebb.

1.3. – 1.4. sz. táblázat. Vélemények az ország jelenlegi és jövőbeli gazdasági helyzetéről (ötfokú skálán: 1 – nagyon rossz, illetve sokkal rosszabb, mint most; 5 – nagyon jó, illetve sokkal jobb, mint most)

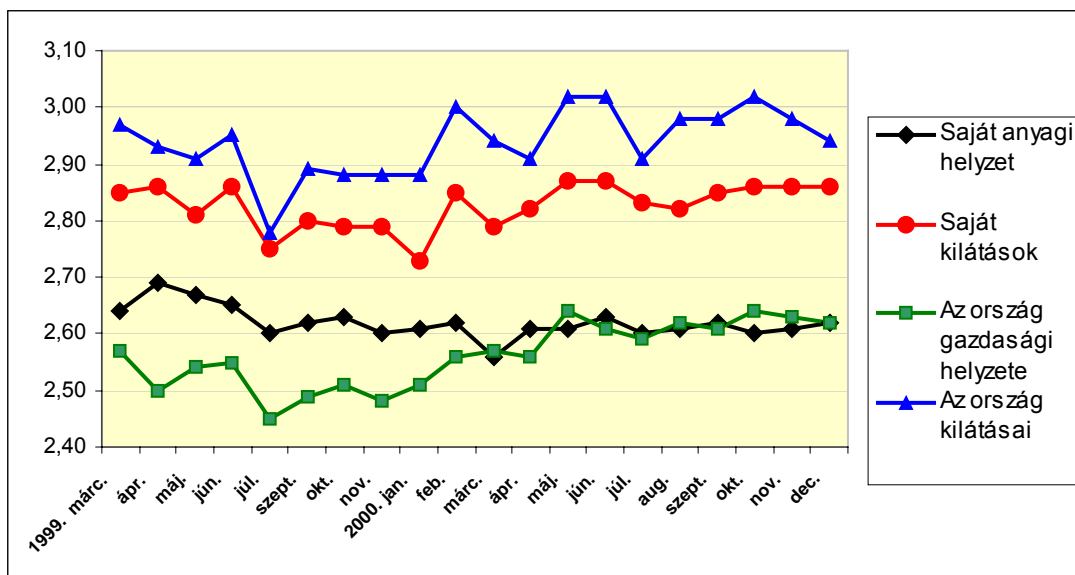
	N=	%
Nagyon jó	1	0,1
Jó	104	7,1
Nem is jó, nem is rossz	802	55,1
Roszs	443	30,5
Nagyon rossz	105	6,9
<i>Összesen</i>	<i>1454</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,62</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	67	4,4

	N=	%
Sokkal jobb, mint most	0	0,0
Jobb, mint most	339	24,3
Ugyanilyen	694	49,8
Roszsabb, mint most	297	21,3
Sokkal rosszabb, mint most	63	4,5
<i>Összesen</i>	<i>1392</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,94</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	129	8,5

*Az összes megkérdezett százalékában

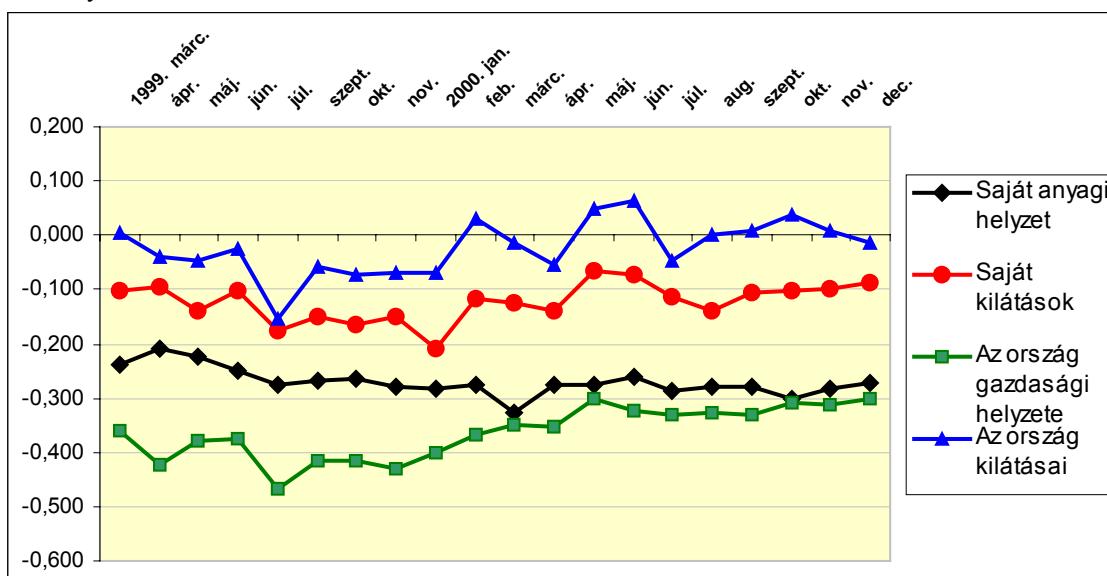
1.1. sz. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – a válaszok átlagainak időbeli összehasonlítása

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban, egy ötfokú skálán értékelt vélemények átlagát jelölik (1– nagyon rossz, 5 – nagyon jó).

1.2. sz. ábra. A lakosság helyzetértékelése saját anyagi helyzetére és az ország gazdasági állapotára vonatkozóan – időbeli összehasonlítás

A grafikonon szereplő görbék az 1999. márciusa óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok az adott hónapban megfogalmazódott pozitív és negatív vélemények számának különbségét mutatják az összes érvényes válaszhoz viszonyítva. A mutató értéke 0, ha a pozitív és negatív vélemények száma azonos, -1, ha nincs pozitív vélemény és +1, ha nincs negatív vélemény.

1.5. sz. táblázat**A saját anyagi helyzet és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	41,3	51,9	6,7	100,0	104
Se nem jó, se nem rossz	25,4	50,8	23,8	100,0	827
Roszs	13,8	37,5	48,7	100,0	501
Összesen	22,5	46,2	31,3	100,0	1432

chi2=132,5; szf=4; szgf=0,000

1.6. sz. táblázat**A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetének értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jó	Se nem jó, se nem rossz	Roszs	Összesen	N=
Jó	26,2	57,9	15,9	100,0	107
Se nem jó, se nem rossz	7,6	62,6	29,7	100,0	851
Roszs	2,4	41,5	56,0	100,0	496
Összesen	7,2	55,1	37,7	100,0	1454

chi2=166,9; szf=4; szgf=0,000

1.7. sz. táblázat**A saját anyagi helyzet és az ország gazdasági helyzetével kapcsolatos kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	41,2	52,0	6,9	100,0	102
Se nem jó, se nem rossz	26,0	52,9	21,1	100,0	816
Roszs	17,8	44,0	38,3	100,0	473
Összesen	24,3	49,8	25,9	100,0	1391

chi2=75,7; szf=4; szgf=0,000

1.8. sz. táblázat**A saját anyagi helyzetre és az ország gazdasági helyzetére vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jobb lesz	53,2	33,2	13,6	100,0	301
Nem változik	20,9	68,2	10,9	100,0	632
Roszbabb lesz	8,8	34,5	56,7	100,0	420
Összesen	24,3	50,0	25,7	100,0	1353

chi2=453,9; szf=4; szgf=0,000

1.9. sz. táblázat**Az ország gazdasági helyzete és az arra vonatkozó kilátások értékelése közötti kapcsolat (%)**

	Jobb lesz	Nem változik	Roszbabb lesz	Összesen	N=
Jó	61,0	34,0	5,0	100,0	100
Se nem jó, se nem rossz	28,2	57,7	14,1	100,0	758
Roszs	11,7	41,0	47,4	100,0	515
Összesen	24,4	49,7	25,9	100,0	1373

chi2=265,4; szf=4; szgf=0,000

1.10. sz. táblázat

Az állampolgárok saját- és az ország helyzetének szubjektív megítélése társadalmi-gazdasági jellemzők szerinti bontásban

	Jelenlegi anyagi helyzet	Anyagi helyzet egy év múlva	Az ország jelenlegi gazdasági helyzete	Az ország gazdasági helyzete egy év múlva
NEM				
Férfi	2,65	2,93	2,67	3,00
Nő	2,59	2,79	2,58	2,89
<i>Együtt</i>	2,62	2,86	2,62	2,94
<i>N=</i>	1520	1433	1454	1392
ÉLETKOR				
18-39	2,75	3,13	2,64	3,04
40-59	2,53	2,66	2,57	2,83
60-	2,54	2,70	2,68	2,91
<i>Együtt</i>	2,62	2,86	2,62	2,94
<i>N=</i>	1516	1430	1450	1388
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
legfeljebb általános iskola	2,43	2,70	2,56	2,86
szakmunkásképző	2,59	2,86	2,56	2,92
érettségi	2,78	3,01	2,66	2,96
felsőfokú	2,96	3,02	2,89	3,16
<i>együtt</i>	2,62	2,86	2,62	2,94
<i>N=</i>	1519	1432	1453	1391
JÖVEDELMI HELYZET				
legsó ötöd	2,23	2,61	2,55	2,64
második ötöd	2,55	2,77	2,66	2,95
harmadik ötöd	2,56	2,82	2,66	2,98
negyedik ötöd	2,67	2,88	2,69	3,01
legfelső ötöd	2,90	3,08	2,78	3,05
<i>együtt</i>	2,58	2,83	2,67	2,93
<i>N=</i>	1407	782	792	768
GAZDASÁGI AKTIVITÁS				
alkalmazott	2,73	2,95	2,64	3,00
önálló, vállalkozó	3,01	3,13	2,61	3,01
nyugdíjas	2,46	2,66	2,60	2,84
munkanélküli	2,16	2,98	2,53	2,92
egyéb inaktív	2,77	2,95	2,68	2,99
<i>együtt</i>	2,62	2,86	2,62	2,94
<i>N=</i>	1520	1433	1454	1392
TELEPÜLÉS JOGÁLLÁSA				
Budapest	2,73	2,92	2,62	3,02
megyei jogú város	2,70	2,96	2,64	2,98
város	2,53	2,81	2,67	2,90
község	2,57	2,78	2,59	2,89
<i>együtt</i>	2,62	2,86	2,62	2,94
<i>N=</i>	1520	1433	1454	1392

2. A politika szereplőinek és a demokrácia állapotának lakossági megítélése

A decemberi adatok tanúsága szerint az elmúlt egy hónapban kismértékű, a statisztikai hibahatáron még éppen belül lévő csökkenés következett be a kormány tevékenységét értékelő válaszok átlagában. Hasonló nagyságrendű csökkenést tapasztaltunk az ellenzék tevékenységének és általában a demokrácia működésének megítélésében is. Azt csak a későbbi adatok ismeretében tudjuk megítélni, hogy ez a csökkenés, mely mindhárom vizsgált dimenzióban tetten érhető, valóban csak a véletlen műve, vagy a teljes politikai elit teljesítményének megítélésében bekövetkezett negatív irányba mutató törés kezdete. A kormány tevékenységét értékelő válaszok átlaga 2,24, és ez 4 századpontos, mint említettük a statisztikai hibahatáron belüli, különbséget mutat a novemberi adatokhoz képest (2,28). A kormány tevékenységét inkább rossznak ítézők aránya éppen másfélszerese azokénak, akik annak működését inkább pozitívnak minősítik.

A kormány tevékenységével a 30-39 évesek (2,30), valamint a 70 éven felüliek (2,31) elégedetlenek a legkevésbé, a 40-49 évesek viszont a leginkább (2,17). A többi korcsoport esetében nem tapasztalhatunk jelentős eltéréseket a teljes népesség átlagához képest. A felsőfokú végzettségűek (2,4) véleménye a kormány eddigi tevékenységéről kevésbé negatív, mint a többieké. A felső vezetők (2,35) és az értelmiségiek (2,47) lényegesen jobb véleménnyel vannak az Orbán-kormány tevékenységéről, mint például a szakképzetlen munkások (2,10). Továbbra is nagyon rossz a budapestiek véleménye, ebben a csoportban regisztráltuk a legalacsonyabb átlagot (2,16).

2.1. sz. táblázat. Az Orbán-kormány tevékenységének megítélése

(négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	67	4,9
Inkább pozitívan	456	33,5
Inkább negatívan	574	42,1
Egyértelműen negatívan	266	19,5
<i>Összesen</i>	<i>1363</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,24</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	158	10,4

*az összes megkérdezett százalékában

Az ellenzék tevékenységének megítélésében októberről novemberre bekövetkezett, még nem szignifikáns négy századpontos csökkenés (2,43-ról 2,39-re) decemberben folytatódott, mértéke ezúttal két századpontos volt. A két csökkenés külön-külön nem tekinthető szignifikánsnak az októberi és a decemberi adatok közötti különbség viszont a statisztikai hiba határán van. Az inkább pozitív véleményt formálók aránya (42%) ebben a hónapban megegyezik az inkább negatívan vélekedőkével (43%), az egyértelműen negatív minősítést adók aránya (11%) pedig háromszorosa az egyértelműen pozitívan vélekedőkének (3%). Továbbra is megfigyelhető az a

különbség, hogy a négyfokú skála két szélső kategóriájába arányosan kevesebb válasz érkezik az ellenzék, mint a kormány megítélésekor. Az ellenzék tevékenységének értékelésekor a bizonytalanok aránya továbbra is kétszerese a kormány megítélése esetében regisztrálnak.

A válaszok átlaga 2,37. Ettől csupán az alsó (2,47) és a felső szintű vezetők (2,54) válaszainak átlaga tér el statisztikailag szignifikáns mértékben. Az ellenzék működésének megítélésénél lényegesen kisebb különbségek tapasztalhatóak az egyes társadalmi csoportok között, mint a kormány esetében.

2.2. sz. táblázat

Az ellenzék munkájának megítélése (négyfokú skálán: 4 – egyértelműen pozitív, 1 – egyértelműen negatív)

	N=	%
Egyértelműen pozitívan	37	3,1
Inkább pozitívan	508	42,4
Inkább negatívan	513	42,9
Egyértelműen negatívan	138	11,5
<i>Összesen</i>	<i>1197</i>	<i>100,0</i>
<i>Átlag</i>	<i>2,37</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	324	21,3

*az összes megkérdezett százalékában

Megvizsgáltuk azt is, hogy a kormány és az ellenzék megítélése között milyen kapcsolat van. A válaszadók közel egynegyede vagy a kormány vagy az ellenzék eddigi teljesítményéről nem tudott egyértelmű értékelést adni. További egynegyedük mind a kormány, mind pedig az ellenzék tevékenységével elégedetlen, és csak egytizednél valamivel magasabb azok aránya, akik mindkettővel elégedettek. Csak a kormány tevékenységével elégedett a válaszadók 17%-a, és csak az ellenzék munkáját ítéli meg pozitívan 22%-uk.

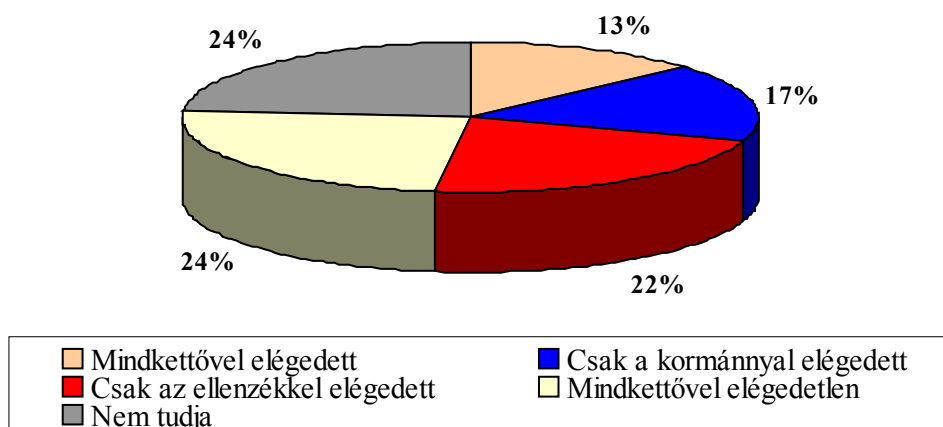
2.3. sz. táblázat

A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

	N=	%	Érvényes válaszok %-ában
Mindkettővel elégedett	200	13,1	13,2
Csak a kormánnyal elégedett	257	16,9	17,0
Csak az ellenzékkel elégedett	330	21,7	21,7
Mindkettővel elégedetlen	371	24,4	24,5
Nem tudja	357	23,5	23,6
(Összesen)	(1516)	(99,7)	100,0
Nem válaszolt	5	0,3	-
Összesen	1521	100,0	-

2.1. sz. ábra

A kormány és az ellenzék tevékenységének együttes megítélése

A magyar demokrácia megítélésében a legutóbbi időszakban regisztrált, még nem szignifikáns csökkenés folytatódott és így az október óta történt 8 százalékpontos csökkenés már szignifikánsnak mondható. A decemberi válaszok átlaga *2,16*, míg októberben ugyanez a mutató *2,24* volt. Decemberben az elégedetlenek aránya közel kétszerese volt az elégedettekének.

Az átlagosnál elégedettebbnek mutatkoznak a 18-29 évesek (*2,23*) és a 70 év felettek (*2,28*), a felsőfokú végzettségűek (*2,30*), a negyedik jövedelmi ötödbe tartozók (*2,24*), valamint az önállók, vállalkozók (*2,36*), és az értelmiségiek (*2,30*). Minél elégedettebb valaki az Orbán-kormány tevékenységével, annál pozitívabban nyilatkozik a demokrácia magyarországi működéséről. Az ellenzék és a demokrácia működésének megítélése között nem tapasztalható hasonlóan erős kapcsolat.

2.4. sz. táblázat

Elégedettség a demokrácia működésével (az érvényes válaszok százalékában, négyfokú skálán: 4 – nagyon elégedett, 1 – nagyon elégedetlen)

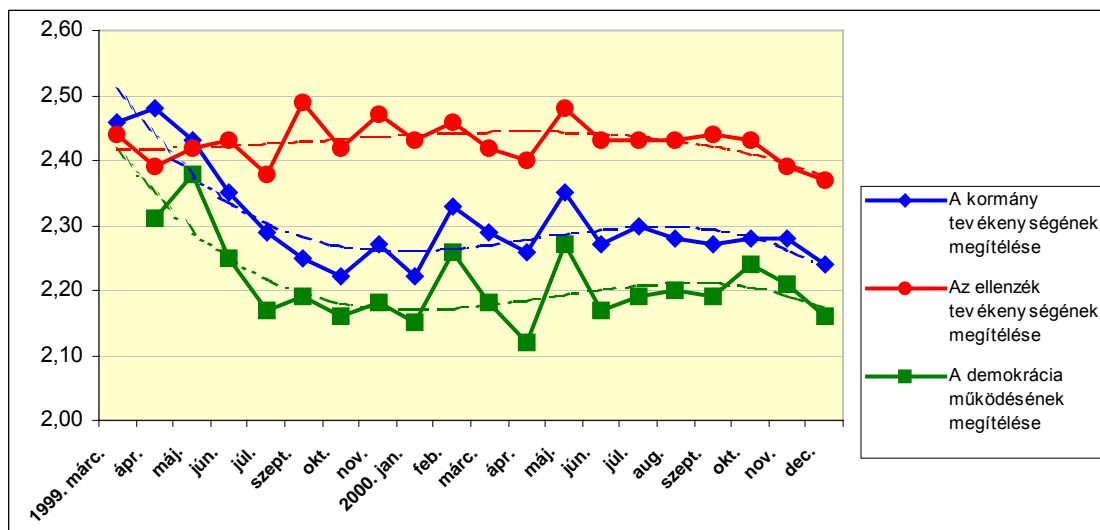
	N=	%
Nagyon elégedett	19	1,4
Elégedett	471	34,0
Elégedetlen	599	43,3
Nagyon elégedetlen	294	21,3
<i>Összesen</i>	<i>1383</i>	<i>100,0</i>
Átlag	<i>2,16</i>	
Nem tudja, nem válaszolt*	138	9,1

*az összes megkérdezett százalékában

2.2. sz. ábra

A kormány és az ellenzék tevékenységének megítélése időbeni összehasonlításban

A grafikonon szereplő vonalak az 1999. március óta eltelt időszak adatait rendezik idősorosan az adott kérdésben. Az egyes pontok a válaszok a négyfokú skálán (1 – egyértelműen negatívan, 4 – egyértelműen pozitívan) mért válaszok átlagait jelentik az adott kérdésben, az adott hónapban.

3. Idegenellenesség és a cigányokkal kapcsolatos vélemények a magyar lakosság körében

A decemberi kérdésblokkban kísérletet tettünk a magyar közvéleményben meglévő vélemények feltérképezésére az országban élő cigányok helyzetével kapcsolatban. Ezen belül próbálkoztunk általában az idegenellenesség nagyságának meghatározásával, a cigánysággal kapcsolatos előítéletek és sztereotípiák elterjedtségének mérésével, a romák egyre erősödő migrációjára és a kormányzat romapolitikájára vonatkozó vélemények megismerésével. Az elemzésben a cigány és roma kifejezéseket azonos értelemben használjuk. A kérdőív kitöltését követően a kérdezőbiztosoktól azt kértük, hogy mondják meg, véleményük szerint a kérdőívet kitöltő személy roma vagy nem roma származású. Az első két alfejezetben, tehát az idegenellenesség és a cigánysággal kapcsolatos vélemények, előítéletek tárgyalásánál, az eredmények az előzőek során leírt módon definiált nem roma válaszadók attitűdjeit, véleményeit tükrözik.

3.1. Társadalmi távolság

A *társadalmi távolság* a szociálpszichológiában használt fogalom, melynek lényege, hogy az egyén a *saját* csoportja és az egyes *külső* csoportok közötti távolság „az elfogadott interakciók szempontjából meghatározható, és így következtethetünk a külső csoportokkal szembeni előítéletek és a diszkriminatív beállítottság mértékére.” (Csepeli és társai, 1998: 463)¹ A társadalmi távolság mérésére az ún. Bogardus-skálát használják². A kérdőívben a hétfokú skála négy elemét használtuk: házasság útján rokonságba keveredne, szomszédja lehetne, munkatársa lehetne, és turistaként beengedné az országba. Ezzel párhuzamosan mindenkitől megkérdeztük azt is, hogy szerinte a magyar lakosság többsége mit válaszolna ugyanarra a kérdésre. Ezzel vizsgálni szeretnénk volna a szakirodalom azon állítását, mely szerint az emberek nagy része konzervatívabbnak, a külső csoportokkal szemben önmagánál nagyobb társadalmi távolságot tartónak véli a többséget³. Az eredményeket összefoglalóan a 3.1 számú táblázat, valamint a 3.1. és a 3.2. számú ábrák tartalmazzák.

Az első következtetés, amit levonhatunk az az, hogy a magyar lakosságon már a személyes érintkezés szempontjából legkevésbé intenzív interakció, a turistaként való elfogadás esetében is magasabb az elutasítók, mint a támogatók aránya, miközben a többség közömbösnek mutatkozik. Már a skálának ezen a pontján is jól kirajzolódik az általunk a kérdőívben szerepeltetett öt népcsoporttal szembeni attitűdök különbözősége. A válaszadók a romániai magyarokkal szemben a legelfogadóbbak (a támogató válaszok aránya az érvényes választ adóknak azonban még a kétötödöt sem éri el, az ellenzőké 11%) és a cigányokkal szemben a legelutasítóbbak, egyharmaduk

¹ Csepeli Gy. – Fábíán Z. – Sik E. (1998): Xenofóbia és a cigányságról alkotott vélemények, In: *Társadalmi Riport 1998*, Budapest: TÁRKI, 458-489.

² A válaszadóknak jelezniük kell, hogy az adott típusú interakciót mely csoport tagjaival fogadnák el. A skála fokozatai a következők: 1. közeli rokonságba keverednék vele házasság útján, 2. bevezetném a klubomba és jó barátom lenne, 3. szomszédom lehetne, 4. munkatársam lehetne, 5. állampolgára lehetne ugyanannak az országnak, ahol én élek, 6. turistaként ellátogathatna hazám földjére, 7. Nem engedném be az országba. A skálát ilyen módon Csepeli és szerzőtársai (1998: 63) idézik Allportra hivatkozva.

³ Ugyancsak Csepeli és szerzőtársai tanulmányában található az Angelusz Róbert által „bujdosó liberalizmus”-nak nevezett jelenség. Ennek lényege, hogy a „liberális”, tehát diszkriminációellenes többség „konzervatív”, elzárkózó, elutasító többséget lát maga körül. Csepeli és társai kutatási eredményei ezt a feltételezést megerősítik. Csepeli és szerzőtársai (1998: 459-460.)

ellenezné az ehhez a csoporthoz tartozók turistaként való beengedését az országba. Az arabok és a kínaiak esetében a vélemények nem mutatnak jelentős eltéréseket, a románok megítélése azonban közelebb van a cigányokhoz, mint az előző két csoporthoz.

A 3.1. és 3.2. számú ábra oszlopsorai azt is jól érzékeltetik, hogy a személyes kapcsolat esélyének és erősségének növekedésével nő a felsorolt külcsoportokkal szembeni elutasítás. A megnevezett kapcsolatot elutasítók aránya azt mutatja, hogy az elutasítók arányának növekedésében egy jelentős törés van a szomszédság és a rokoni kapcsolat között. Az romániai magyarok és az arabok esetében – eltérő szinten ugyan, de – több mint kétszeresére növekszik a rokonságba keveredést elutasítók aránya a szomszédsági kapcsolatot elutasítókhöz képest. A lakosság egynegyede ellenezné családtagja vagy közeli rokona házasságát egy romániai magyarral. A kínaiak és a romániai románok esetében a törés szintén észlelhető, de kisebb arányú. A cigányok esetében viszont egy kettős törést láthatunk: a munkahelyi és a szomszédsági kapcsolat, valamint a szomszédsági és a rokonsági kapcsolat között található. A lakosság kétötöde nem nézné jó szemmel, ha cigány származású munkatársa lenne, azok viszont már többségben vannak, akik elleneznék, ha szomszédjuk cigány volna, a rokonságot elutasítók aránya pedig megközelíti a kétharmadot.

A rokonsági kapcsolatra vonatkozó adatainkat össze tudjuk hasonlítani az 1997-es Magyar Háztartás Panel adataival⁴. Azt láthatjuk, hogy cigány etnikumhoz tartozók elutasítottsága, mint családtag vagy közeli rokon házastársa 58%-ról 64%-ra növekedett. A három évvel korábbi adatokhoz képest nem találunk szignifikáns különbséget a kínaiak és a romániai románok esetében, növekedett viszont a romániai magyarok elutasítottsága. 1997-ben a megkérdezettek 17%-a, 2000. decemberében azok egynegyede viseltetett ellenérzéssel egy romániai magyarral való rokonságba kerülésével szemben.

A 3.1. számú táblázat alapvetően megerősíti Angelusz Róbert „bujdosó liberális” hipotézisét, bár liberális többségről a Bogardus-skála ezen pontjain nemigen beszélhetünk. Tény azonban, hogy a megkérdezettek között a skála minden pontján és minden csoport esetében magasabb volt a támogatók és alacsonyabb az ellenzők aránya, mint ahogyan azt a lakosság többségéről feltételezték.

Megvizsgáltuk azt is, hogy kik azok, akik a Bogardus-skála különböző fokain „lépnek be”. Egy olyan változót képeztünk, mely azt mutatja meg, hogy a skála egy adott fokán kik azok, akik egy gyengébb személyes kontaktust feltételező kapcsolatot elfogadtak, de a szóban forgó interakcióval szemben elzárkózóak. Így el tudtuk különíteni azokat, akik már turistaként sem fogadnák el az adott nemzetiséghez tartozókat, azokat, akik turistaként még el tudják őket fogadni, de munkatársként már nem és így tovább azokig, akik családtagként sem utasítják el a külcsoport valamely tagját. A cigányokra vonatkozó eredményeket a 3.1a. számú táblázat tartalmazza.

Az eredmények egyrészt azt mutatják, hogy a válaszadók társadalmi-gazdasági jellemzők többsége nem mutat kapcsolatot a külcsoporttal szembeni társadalmi távolság változásával. Két olyan változót – az iskolai végzettséget és a foglalkozást – találtunk, mely esetében ez a kapcsolat legalább 5%-os szinten szignifikáns. Ha az iskolai végzettség szerint vizsgáljuk a kérdést, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy a szakmunkásképzőt végzettek között arányosan többen vannak azok, akik még turistaként sem fogadnák be a cigányokat, mint a teljes lakosság esetében. Az

⁴ Erre vonatkozóan lásd Csepeli és társai (1998:464).

érettségizettek és a diplomával rendelkezők között a romákat szomszédként már nem elfogadók felülreprezentáltak.

A foglalkozási dimenziót vizsgálva azt tapasztalhatjuk, hogy az önállók, vállalkozók között a legalacsonyabb a cigányokat turistaként sem elfogadók, ugyanakkor a legmagasabb a cigány etnikumhoz tartozókat munkatársként már nem lefogadók aránya.

3.1. sz. táblázat

A Bogardus-skála négy pontjára adott támogató és ellenző válaszok, valamint a többségről feltételezett támogató és ellenző válaszok aránya (az érvényes választ adók %-ában)

		Saját támogatás	Feltételezett többségi támogatás	Saját ellenzés	Feltételezett többségi ellenzés	A saját és a feltételezett többségi támogatás közötti eltérés	A saját és a feltételezett többségi ellenzés közötti eltérés
Turistaként beengedné	arab	21,3	7,8	13,6	31,3	0,135	-0,177
	cigány	12,5	4,7	34,7	55,4	0,078	-0,207
	kínai	17,5	7,5	19,8	33,0	0,100	-0,132
	romániai magyar	36,5	26,4	10,5	15,8	0,101	-0,053
	romániai román	15,3	7,0	29,0	42,3	0,083	-0,133
Munkatársa lehetne	arab	15,9	4,1	21,2	44,3	0,118	-0,231
	cigány	11,8	2,4	41,1	63,9	0,094	-0,228
	kínai	13,6	3,7	25,3	44,1	0,099	-0,188
	romániai magyar	30,9	19,8	10,8	22,8	0,111	-0,120
	romániai román	12,2	3,5	32,8	49,9	0,087	-0,171
Szomszédja lehetne	arab	10,0	2,6	25,9	47,9	0,074	-0,220
	cigány	6,2	1,4	54,7	69,5	0,048	-0,148
	kínai	7,3	2,2	31,0	49,8	0,051	-0,188
	romániai magyar	26,5	19,4	11,7	23,1	0,071	-0,114
	romániai román	7,7	2,8	36,6	51,6	0,049	-0,150
Rokonságba keveredne	arab	9,6	2,8	50,0	61,7	0,068	-0,117
	cigány	5,4	1,4	66,3	72,5	0,040	-0,062
	kínai	7,2	2,0	53,8	62,1	0,052	-0,083
	romániai magyar	22,1	16,2	25,4	33,1	0,059	-0,077
	romániai román	7,5	2,5	52,7	60,8	0,050	-0,081

Megjegyzés. A kérdések a következőképpen hangzottak: „Hogyan vélekedne Ön arról, ha egy arab turistaként Magyarországra érkezne/ha egy arabbal kellene együtt dolgoznia/ha szomszédja arab lenne/ha családtagja vagy közeli rokona arabbal kötne házasságot?” Mind a négy esetben azt is megkérdeztük, hogy a válaszadó szerint a lakosság többsége hogyan vélekedne ugyanarról a kérdéstről. Minden választ egy ötfokú skálán értékeltünk: 1 – határozottan ellenezné, 2 – inkább ellenezné, 3 – közömbösen, nem érdekelné, 4 – inkább támogatná, 5 – határozottan támogatná. A táblázatban a támogatás a 1-es és 2-es, az ellenzés pedig a 4-es és 5-ös kategóriák összevonásával jött létre.

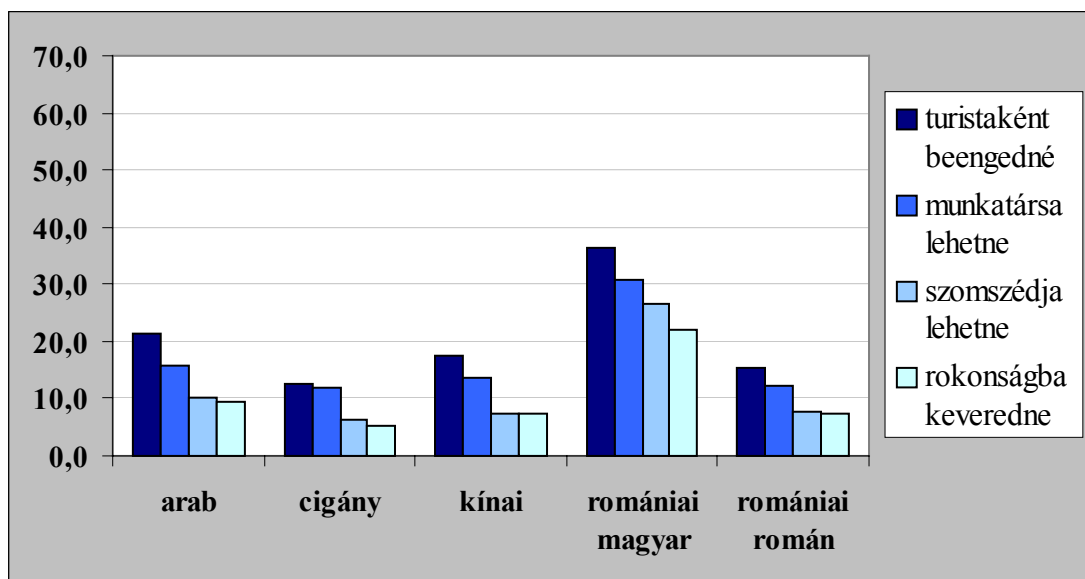
3.1a. sz. táblázat

A teljes lakosság és a cigány lakosság között társadalmi távolság az egyes társadalmi csoportokban (%)

	Turistaként sem engedné be	Munkatárként már nem fogadná el	Szomszédként már nem fogadná el	Családtagként már nem fogadná el	Családtagként nem utasítaná el	Más	Összesen	N=
A teljes népességben	34,8	16,1	13,7	11,2	21,3	2,9	100,0	1432
ISKOLAI VÉGZETTSÉG ($\chi^2=2,;$ szf.=15; szign=0,026)								
legfeljebb általános iskola	32,6	14,8	11,4	12,0	25,3	3,9	100,0	466
szakmunkásképző	39,9	15,8	11,3	9,9	20,3	2,9	100,0	444
érettségi	34,1	17,0	18,5	11,1	17,6	1,7	100,0	352
felsőfokú végzettség	29,8	18,7	15,8	12,3	21,1	2,3	100,0	171
Összesen	34,9	16,1	13,6	11,2	21,4	2,9	100,0	1433
FOGLALKOZÁS ($\chi^2=25,4;$ szf.=10; szign=0,005)								
munkás, alkalmazott	36,9	14,7	14,5	10,0	21,0	3,0	100,0	1003
önálló, vállalkozó	25,9	23,6	9,8	17,2	21,3	2,3	100,0	174
vezető, értelmiségi	31,5	17,4	14,1	14,8	20,8	1,3	100,0	149
Összesen	34,8	16,1	13,8	11,5	21,0	2,7	100,0	1326

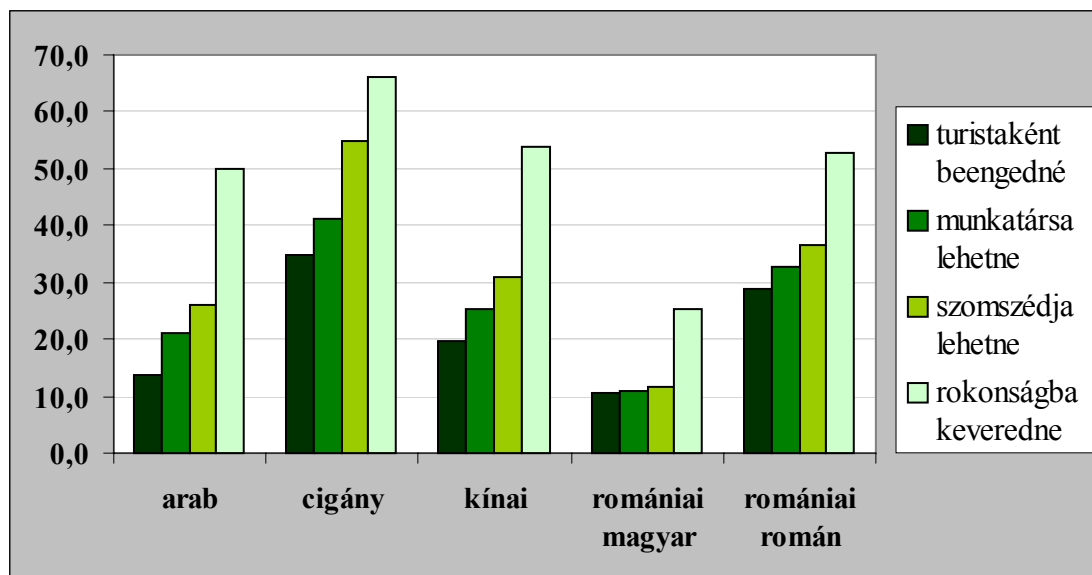
3.1. sz. ábra

A Bogardus-skála négy pontjára adott támogató válaszok aránya (az érvényes választ adók %-ában)

3.2. sz. ábra

A Bogardus-skála négy pontjára adott ellenző válaszok aránya (az érvényes választ adók %-ában)

3.2. A cigányokkal kapcsolatos vélemények a magyar lakosság körében

A kérdőívben több állítást is megfogalmaztunk a cigányokkal kapcsolatosan és arra kértük a válaszadókat, hogy egy ötfokú skálán fejezzék ki egyetértésüket vagy egyet nem értésüket ezekkel az állításokkal. Az állítások kiválasztása során figyelembe vettük a lakosság körében a cigányokkal kapcsolatos negatív és pozitív sztereotípiákat és megpróbálkoztunk a többség és a cigányság viszonyának egyik legfontosabb pontjára, a társadalmi integrációra is rákérdezni. Figyeltünk arra is, hogy az állítások hasonló arányban tartalmazzanak negatív és pozitív állításokat és semmilyen módon ne keltsenek ellenérzést a válaszadóknak, illetve ne torzítsák negatív irányba válaszaikat. Ennek ellenére a negatív állítások többségben vannak és a pozitívnak szánt állítások esetében is inkább semleges megfogalmazásról beszélhetünk. Tény azonban, hogy nehezen találhatunk a cigányokkal szemben a magyar társadalomban ténylegesen meglévő pozitív sztereotípiákat. A 3.2. számú táblázatban az állítások aszerint vannak sorba rendezve, hogy melyikkel értettek egyet a legnagyobb arányban a válaszadók.

Két olyan állítást fogalmaztunk meg, melyek a többségi magyar társadalom és a roma kisebbség tagjai között meglévő, mindenekelőtt kulturális különbségek keltette feszültségeknek, a többségi társadalom tagjai részéről lehetségesnek tartott megszüntetési módját tartalmazta. Az egyik, az erőszakos asszimilációt megfogalmazó állítás szerint „A cigányokat rá kell szoktatni arra, hogy úgyanúgy éljenek, mint a magyarok”. Ezzel az állítással való egyetértést úgy lehet értelmezni, hogy a válaszadó szerint a többség magyar társadalom és a cigány etnikum tagjai közötti feszültség akkor szűnne meg, ha a romák minden tekintetben a magyarokhoz hasonlóvá válnának, teljesen feladnák önazonosságuk etnikai részét. Ezzel az állítással a lakosság 83%-a ért egyet, a roma lakosságnak pedig 70%-a. A másik állítás a szegregáció alternatíváját tartalmazta, tehát azt az állítást vizsgáljuk, hogy „A cigányokat teljesen el kell különíteni a társadalom többi részétől, mivel képtelenek az együttélésre”. Ezzel az állítással csak a válaszadók egynegyede ért egyet. Az állítással való egyetértés esetén azt a feltételezhetjük, hogy a válaszadó olyan mélynek látja a két csoport közötti társadalmi-kulturális különbségeket, hogy azt egyik fél részéről sem látja áthidalhatónak. Bár az állítások egy adott probléma két, egymást kizáró megoldását fogalmazzák meg, a válaszok közös elemzése azt mutatja, hogy ez nem minden válaszadó számára volt egyértelmű. A megkérdezettek 23%-a mindkét állítással egyetértett, 57%-uk az elsővel egyetértett, a másodikkal nem, 3%-uk pedig a másodikkal értett egyet, az elsővel viszont nem. Megvizsgáltuk, hogy milyen a három csoportot társadalmi összetétele. Azt találtuk, hogy a 70 év felettek között a teljes népességbeli részarányuknál magasabb (31%), a 30-39 évesek között pedig alacsonyabb (14%) az inkonzisztens választ adók aránya, e csoport azonban nem mutat más karakteres jegyeket. Az asszimiláció-pártiak aránya a 30-39 évesek (65%), a felsőfokú végzettségűek (62%), az önállóak (63%), és a kisebb városokban élők (64%) között szignifikánsan magasabb, mint a teljes népességben. Magasabb továbbá az asszimilációt pártolók aránya a roma lakosságon belül is (67%). A szegregációt szorgalmazók alacsony esetszáma nem tette lehetővé hasonló állítások megfogalmazását a csoport jellemzőire vonatkozóan. A kérdéssel kapcsolatos ambivalens magatartás meglétét a lakosság körében tovább erősíti az a tény, hogy 69%-uk egyetértett azzal az állítással, mely szerint „A cigányok ne akarjanak úgy tenni, mintha nem lennének cigányok”.

A többi véleményállítás elemzése megerősíti a cigányokkal szembeni negatív- és pozitív sztereotípiák elterjedtségét a magyar társadalomban. A válaszadók nagy

többsége szerint „a cigányok gondjai megoldódnának, ha végre elkezdenének dolgozni” (86%), „a cigány családokban azért van olyan sok gyermek, mert az utánuk kapott családi pótlékból akarnak megélni” (80%), de a megkérdezettek 57%-a azzal is egyetért, hogy „a bűnözés a cigányok vérében van”. Ezt a legutolsó állítást ellentétesen is megfogalmaztuk: „a cigányok között ugyanannyi a bűnöző, mint a nem cigányok között”. Ezzel az állítással a lakosság 41%-a értett egyet. Ez az arány magasabb, mint amit Magyar Háztartás Panel 1997-es hullámában mértek (33%)⁵.

Hasonló nagyságrendű a pozitív sztereotípiák elterjedtsége is. A lakosság 73%-a szerint a cigányok között arányosan több tehetséges zenész van, mint a nem cigányok között, 63%-uk szerint pedig a cigányok körében a hagyományos családi értékeket jobban tisztelik, mint a nem cigányok között.

A pozitív diszkrimináció elvét kifejező állítás („A cigányoknak több segítséget kell adni, mint a nem cigányoknak”) nagyfokú elutasítással találkozott (csak a megkérdezettek 13%-a értett ezzel egyet, 85%-uk viszont nem), és ez az elutasítás növekedett az 1997-es vizsgálat óta. A pozitív diszkriminációval egyetértők aránya a teljes lakosságon belül regisztrálnál magasabb a felsőfokú végzettségűek (25%), a nem nyugdíjas inaktívok (16%), a budapestiek (19%) és a romák (63%) között. A lakosság fele ugyanakkor elveti a negatív diszkrimináció egyik legnyilvánvalóbb megnyilvánulását, a cigányok kitiltását szórakozóhelyekről. Az egyetértők aránya azonban még így is magasnak mondható, 41%, bár 1997 óta csökkent, akkor 47% volt. Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy a szórakozóhelyeken valószínűleg gyakrabban előforduló, 30 év alatti fiatalok között az egyetértők aránya 50%. Szintén magas az egyetértők aránya a szakmunkás képzettségűek (47%) és a kisebb városokban élők (44%) között.

A legnagyobb mértékű egyetértéssel a cigány gyermekeknek a nem cigányokkal közös iskolai osztályokban való tanulásának joga találkozott, az ezt tartalmazó állítással a válaszadók 89%-a értett egyet. Az ezzel egyet nem értők aránya a teljes népességben mértnél magasabb a nyugdíjasok és a munkanélküliek között.

Nagyjából azonos arányban találunk egyetértőket (46%) és egyet nem értőket (50%) annak az állításnak az esetében, mely szerint „A cigányok azért nem dolgoznak, mert nem kapnak munkát”. Azzal az állítással, hogy „A cigányok minden tekintetben érettek arra, hogy saját dolgaikban döntsenek” csak a lakosság 37%-a ért egyet.

⁵ Csepeli és társai (1998: 466).

3.2. sz. táblázat

A cigányokkal kapcsolatos vélemények a magyar lakosság körében (a nem roma lakosság %-ában)

	Egyetért	Nem ért egyet	Nem tudja	Összesen	N=
Minden cigány gyermeknek joga van arra, hogy a nem cigányokkal közös iskolai osztályokban tanulhasson	88,9	8,1	3,1	100,0	1426
A cigányok gondjai megoldódnának, ha végre elkezdenének dolgozni	86,2	11,7	2,1	100,0	1431
A cigányokat rá kell szoktatni arra, hogy ugyanúgy éljenek mint a magyarok	82,7	13,9	3,4	100,0	1428
A cigány családokban azért van olyan sok gyermek, mert az utánuk kapott családi pótlékból akarnak megélni	80,0	14,2	5,8	100,0	1427
A cigányok között több tehetséges zenész van, mint a nem cigányok között	72,5	19,3	8,2	100,0	1428
A cigányok ne akarjanak úgy tenni, mintha nem lennének cigányok	69,4	21,4	9,2	100,0	1425
A cigány lakosság számának növekedése veszélyezteti a társadalom biztonságát	66,1	26,4	7,6	100,0	1430
A cigányok között a hagyományos családi értékek tisztelete erősebb, mint a nem cigányok között	62,5	22,7	14,8	100,0	1428
A bűnözési hajlam a cigányok vérében van	57,0	34,9	8,1	100,0	1429
A cigányok közül sokan azért nem dolgoznak, mert nem kapnak munkát	45,8	49,8	4,4	100,0	1427
A cigányok között ugyanannyi a bűnöző, mint a hasonló körülmények között élő nem cigányok között	40,7	51,6	7,7	100,0	1429
Csak helyeselni lehet, hogy még vannak olyan szórakozóhelyek, ahová a cigányokat nem engedik be	40,5	48,2	11,3	100,0	1426
A cigányok minden szempontból érettek arra, hogy saját dolgaikban dönthessenek	36,5	57,1	6,4	100,0	1429
A cigányokat teljesen el kell különíteni a társadalom többi részétől, mivel képtelenek az együttélésre	26,1	69,4	4,5	100,0	1429
A cigányoknak több segítséget kellene adni, mint a nem cigányoknak	12,6	85,2	2,1	100,0	1429

3.3. sz. táblázat

Ha összehasonlítunk egy 30 éves, nyolc általános iskolai osztályt végzett cigány fiatalembert egy ugyancsak 30 éves, általános iskolát végzett nem cigány fiatalemberrel, akkor Ön szerint melyikőjüknek... (a teljes lakosságon belül, az érvényes választ adók %-ában)

	a cigány- nak	a nem cigánynak	egyforma	Nem tudja	Összesen	N=
jobbak a lakáskörülményei	4,9	63,9	20	11,2	100	1517
van nagyobb esélye arra, hogy egy munkahelyre felvegyék dolgozni	0,7	85,3	10,1	3,8	100	1517
van több gyermeke	92,8	0,5	3,3	3,4	100	1514
rosszabb az egészségi állapota	29,9	24,3	28,4	17,4	100	1516
tiszteli jobban az öregeket	22,6	28,2	30,6	18,6	100	1513

3.3. A roma migráció lakossági megítélése

Az elmúlt hónapokban gyakran foglalkoztatta a közvéleményt, hogy magyarországi romák Nyugat-Európában vagy Kanadában menedékjogot kérnek, arra hivatkozva, hogy hazájukban üldözik őket. A jelenség különösen a zámolyi romák Franciaországba utazása óta került a figyelem középpontjába, bőven foglalkozott (foglalkozik) vele a sajtó és a romák migrációjával kapcsolatos állásfoglalások megjelentek a belpolitikai diskurzusban is. Közjogi méltóságok, kormánytisztviselők, pártpolitikusok, roma és nem roma érdekvédők valamint kutatók, értelmiségiek egyaránt nyilatkoztak a jelenség kapcsán.

A kutatás során arra voltunk kíváncsiak, hogy miként vélekedik a lakosság azokról a sok esetben szélsőséges állásfoglalásokról, amelyek a roma migrációról folytatott társadalmi-politikai diskurzusban leggyakrabban felmerülnek.

Az első ilyen, gyakran hangoztatott állítás, hogy “a nyugati országoknak be kellene fogadniuk a menedékjogért folyamodó romákat”. A lakosság közel fele teljesen vagy részben elutasítja ezt az álláspontot. Valamivel több, mint egynegyedük egyet is ért meg nem is, a fennmaradó egynegyedük inkább, vagy teljes egészében egyetért (3.4. számú táblázat).

Az elemzés során megvizsgáltuk, hogy milyen társadalmi csoportokban mutatkozik lényeges eltérés a vélemények megoszlásában. Az átlagosnál nagyobb arányban vélik úgy, hogy a nyugati országoknak be kellene fogadniuk a roma menedékkérőket a községi lakosok, az alacsonyabban iskolázottak, és az alacsonyabb jövedelműek. Az átlagosnál kevesebben vélekednek így a megyeszékhelyeken élők, az érettségivel rendelkezők és a magasabb jövedelműek (3.5. számú táblázat).

Az állásponttal való lakossági egyetértés illetve annak elutasítása mögött azonban nem annyira az áll, hogy a válaszadók megalapozottnak tartják a menedékkérelmeket, vagy sem, hanem inkább az, hogy szívesen látnák, ha ezek a romák külföldön maradnának, és így a velük kapcsolatos problémák is rendeződhetnének. Ezt a feltételezést nagymértékben alátámasztja, hogy a következő állítással kapcsolatos vélekedések és a fentiek között nagyon erős összefüggés mutatkozik.

A roma migráció körüli vitákban gyakran elhangzik, hogy “jó megoldása lenne a magyarországi cigányság problémáinak, ha a nyugati államok befogadnák őket

menekültekként”. A lakosság vélekedése ezzel a szélsőséges véleménnyel kapcsolatban egyenletesebben oszlik meg: valamivel kevesebb, mint egynegyedük egyet is ért meg nem is, a többiek közel azonos arányban értenek egyet vele, vagy utasítják el.

A községekben élők, az alacsonyabb jövedelműek, az idősek, a magukat a munkásosztályba és az alsó osztályba sorolók valamint azok, akik rossznak vagy nagyon rossznak tartják az anyagi helyzetüket gondolják az átlagosnál nagyobb arányban, hogy a magyarországi cigányság problémáját a külföldre távozás oldaná meg. Az átlagosnál kevésbé vélekednek így a fővárosiak, a magasabb jövedelműek, a harmincas éveikben járók, a magukat alsó-középosztályba sorolók valamint az anyagi helyzetükkel elégedettek (3.6. számú táblázat). Az átlagosnál nagyobb az egyetértők aránya azok között, akik turistaként sem engednék be a romákat az országba (48%, a teljes lakosság körében 37%)

Azzal az állítással, hogy “a külföldön menekültstátuszért folyamodó cigányok többségét nem üldözték Magyarországon”, a lakosság több mint fele teljes mértékben, és további egynegyede is nagyjából egyetért. A válaszadók kevesebb mint egytizede van csupán, részben vagy teljesen eltérő véleményen.

Az idősek, az alacsonyabban iskolázottak, és a kormány működéséről szélsőséges véleményeket vallók gondolják az átlagosnál nagyobb arányban, hogy a cigányok többségét nem üldözték Magyarországon. Az átlagosnál lényegesen kevesebben vélekednek így a harminc év alattiak közül (3.7. számú táblázat).

Az elmúlt évek roma migrációját szemlélve juthatunk arra a következtetésre, hogy “Magyarországon a cigányságnak annyira rossz a helyzete, hogy nyugati államokban kell menekültstátuszt kérniük”. A magyar lakosság túlnyomó többsége nem osztja ezt a véleményt: a válaszadók több mint fele egyáltalán nem ért egyet vele, és további egynegyedük is nagyjából elutasítja. A válaszadók kevesebb mint egytizede vélekedik csupán így.

Azoknak az aránya, akik nem osztják a fenti véleményt – tehát nem tartják a romák menedékkérelmét megalapozottnak – egyedül az életkort vizsgálva mutat lényegesebb eltérést: a fiatalok (harminc év alattiak) az átlagosnál kevésbé vannak meggyőződve arról, hogy a magyarországi cigányság helyzete nem indokolja a Nyugaton menekültstátusz iránt folyamodók igényét (3.8. számú táblázat).

A lakosság közel kétharmada egyetértett azzal az állítással, hogy a romák “az ország tudatos lejáratajának céljából utaztak Strasbourgba és kértek ott menedékjogot”. A többiek nagyjából fele-fele arányban oszlanak meg azok között, akik egyet is értenek meg nem is, illetve akik részben vagy teljesen elutasítják a fenti állítást.

A községekben élők, az alacsonyabban iskolázottak, az idősebbek és a kormány működéséről szélsőséges véleményeket vallók fogadják el az átlagosnál nagyobb arányban ezt a véleményt. Az átlagosnál kevésbé osztják teljes mértékben ezt az állítást a fővárosiak, a diplomások és a harminc év alattiak (3.9. számú táblázat).

3.4. sz. táblázat

A magyar lakosság véleménye a roma migrációval kapcsolatos öt állításról (öt fokú skálán: 1 – egyáltalán nem ért egyet, 5 – teljes mértékben egyetért, az érvényes választ adók %-ában)

	Inkább egyetért	Egyet is ért meg nem is	Inkább nem ért egyet	Összesen	N=
A nyugati országoknak be kellene fogadniuk a menedékjogért folyamodó cigányokat.	25,1	26,4	48,5	100,0	1365
Jó megoldása lenne a magyarországi cigányság problémáinak, ha a nyugati államok befogadnák őket menekültekként.	37,0	23,9	39,1	100,0	1351
A külföldön menekültstátusért folyamodó cigányok többségét nem üldözték Magyarországon.	81,4	9,8	8,8	100,0	1346
Magyarországon a cigányságnak annyira rossz a helyzete, hogy nyugati államokban kell menekültstátust kérniük.	6,9	10,5	82,6	100,0	1421
A zámolyi romák az ország tudatos lejárátásának céljából utaztak Strasbourgba, és kértek ott menedékjogot.	63,9	18,6	17,4	100,0	1306

3.5. sz. táblázat

“A nyugati országoknak be kellene fogadniuk a menedékjogért folyamodó cigányokat”. A lakosság véleményének megoszlása (a valamilyen mértékben egyetértők és a más véleményen lévők aránya az adott társadalmi csoportban érvényes választ adók %-ában)

	Teljesen vagy részben egyetért	Más véleményen van	Összesen	N=
TELEPÜLÉSTÍPUS				
Község	30,9	69,1	100,0	489
Város	22,4	77,6	100,0	303
Megyeszékhely	20,5	79,5	100,0	314
Budapest	23,0	77,0	100,0	259
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
Kevesebb mint 8 ált.	37,4	62,6	100,0	104
8 általános	29,1	70,9	100,0	349
Szakmunkásképző	24,6	75,4	100,0	414
Érettségi	19,6	80,4	100,0	335
Diploma	21,7	78,3	100,0	163
JÖVEDELMI HELYZET				
Legelső kvintilis	33,8	66,2	100,0	218
Második	28,8	71,2	100,0	243
Harmadik	24,6	75,4	100,0	233
Negyedik	23,9	76,1	100,0	215
Legfelső kvintilis	18,6	81,4	100,0	231
Lakosság összesen	25,1	74,9	100,0	1365

3.6. sz. táblázat

“Jó megoldása lenne a magyarországi cigányság problémáinak, ha a nyugati államok befogadnák őket menekültekként”. A lakosság véleményének megoszlása (a valamilyen mértékben egyetértők és a más véleményen lévők aránya az adott társadalmi csoportban érvényes választ adók %-ában)

	Teljesen vagy részben egyetért	Más véleményen van	Összesen	N=
TELEPÜLÉSTÍPUS				
Község	43,5	56,5	100,0	478
Város	36,0	64,0	100,0	301
Megyeszékhely	33,6	66,4	100,0	309
Főváros	30,4	69,6	100,0	264
ÉLETKOR				
18-29	32,7	67,3	100,0	285
30-39	28,7	71,3	100,0	267
40-49	36,5	63,5	100,0	257
50-59	41,9	58,1	100,0	227
60-X	44,3	55,7	100,0	311
JÖVEDELMI HELYZET				
Legelső kvintilis	42,4	57,6	100,0	208
Második	39,3	60,7	100,0	240
Harmadik	39,9	60,1	100,0	224
Negyedik	39,2	60,8	100,0	217
Legfelső kvintilis	28,7	71,3	100,0	233
SAJÁT ANYAGI HELYZET ÉRTÉKELÉSE				
Nagyon rossz	45,9	54,1	100,0	136
Rossz	41,5	58,5	100,0	320
Közepes	35,1	64,9	100,0	797
Jó	25,1	74,9	100,0	94
Nagyon jó	23,8*	76,2*	100,0	4
Lakosság összesen	37,0	63,0	100,0	1351

*A kis elemszám miatt nem szignifikáns.

3.7. sz. táblázat

“A külföldön menekültstátusért folyamodó cigányok többségét nem üldözték Magyarországon.” A lakosság véleményének megoszlása (a teljes mértékben egyetértők és a más véleményen lévők aránya az adott társadalmi csoportban érvényes választ adók %-ában)

	Teljesen egyetért	Más véleményen van	Összesen	N=
ÉLETKOR				
18-29	45,4	54,6	100,0	271
30-39	56,1	43,9	100,0	265
40-49	56,5	43,5	100,0	263
50-59	62,4	37,6	100,0	229
60-	63,8	36,2	100,0	315
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
Kevesebb mint 8 ált.	64,5	35,5	100,0	99
8 általános	59,4	40,6	100,0	343
Szakmunkásképző	55,6	44,4	100,0	409
Érettségi	53,4	46,6	100,0	332
Diploma	57,6	42,4	100,0	161
A KORMÁNY TEVÉKENYSÉGÉNEK MEGÍTÉLÉSE				
Nagyon rossz	68,6	31,4	100,0	241
Inkább rossz	53,0	47,0	100,0	515
Inkább jó	54,0	46,0	100,0	416
Nagyon jó	61,6	38,4	100,0	59
Nem tudja	57,8	42,2	100,0	110
Lakosság összesen	56,9	43,1	100,0	1346

3.8. sz. táblázat

“Magyarországon a cigányságnak annyira rossz a helyzete, hogy nyugati államokban kell menekültstátust kérniük.” A lakosság véleményének megoszlása (az egyáltalán egyet nem értők és a más véleményen lévők aránya az adott társadalmi csoportban érvényes választ adók %-ában)

	Egyáltalán nem ért egyet	Más véleményen van	Összesen	N=
ÉLETKOR				
18-29	47,4	52,6	100,0	300
30-39	62,0	38,0	100,0	286
40-49	57,8	42,2	100,0	268
50-59	60,1	39,9	100,0	238
60-X	59,7	40,3	100,0	326
A KORMÁNY TEVÉKENYSÉGÉNEK MEGÍTÉLÉSE				
Nagyon rossz	66,2	33,8	100,0	256
Inkább rossz	55,9	44,1	100,0	545
Inkább jó	53,7	46,3	100,0	433
Nagyon jó	59,8	40,2	100,0	62
Nem tudja	55,3	44,7	100,0	120
Lakosság összesen	57,3	42,7	100,0	1421

3.9. sz. táblázat

“A zámolyi romák az ország tudatos lejáratajának céljából utaztak Strasbourgba, és kértek ott menedékjogot.” A lakosság véleményének megoszlása (a teljesen egyetértők és a más véleményen lévők aránya az adott társadalmi csoportban érvényes választ adók %-ában)

	Teljesen egyetért	Más véleményen van	Összesen	N=
TELEPÜLÉSTÍPUS				
Község	48,1	51,9	100,0	466
Város	36,4	63,6	100,0	285
Megyeszékhely	40,9	59,1	100,0	298
Főváros	34,2	65,8	100,0	257
ISKOLAI VÉGZETTSÉG				
Kevesebb mint 8 ált.	45,4	54,6	100,0	98
8 általános	44,4	55,6	100,0	327
Szakmunkásképző	46,4	53,6	100,0	403
Érettségi	36,1	63,9	100,0	321
Diploma	29,0	71,0	100,0	156
ÉLETKOR				
18-29	29,3	70,7	100,0	275
30-39	38,5	61,5	100,0	252
40-49	39,5	60,5	100,0	248
50-59	49,5	50,5	100,0	229
60-X	49,3	50,7	100,0	299
A KORMÁNY TEVÉKENYSÉGÉNEK MEGÍTÉLÉSE				
Nagyon rossz	48,7	51,3	100,0	241
Inkább rossz	37,8	62,2	100,0	500
Inkább jó	36,5	63,5	100,0	400
Nagyon jó	53,6	46,4	100,0	57
Nem tudja	50,3	49,7	100,0	104
Lakosság összesen	41,2	58,8	100,0	1306

A menekültügyi migrációról folytatott viták egyik leggyakoribb témája, hogy a menedéket kérők vajon a kibocsátó országokban őket ért üldözés, atrocitások miatt kényszerültek távozni, vagy gazdasági migránsként, a jobb megélhetés reményében próbálnak gazdaságilag fejlettebb államokban tartózkodási jogosultságot szerezni. A magyarországi romákkal kapcsolatban is felvetődik a kérdés, hogy vajon az ő esetükben mi az oka annak, hogy nyugati államokban kérnek menekültstátuszt. A magyar lakosságnak mindössze 3 százaléka gondolja, hogy a nyugaton menedéket kérők az itthoni üldöztetés, hátrányos megkülönböztetés miatt hagyták el hazájukat. A válaszadók túlnyomó többsége (85%) úgy vélekedik, hogy a romák a jobb megélhetés reményében utaznak Nyugatra, és próbálnak meg menekültstátuszt szerezni. 7 százalékuk szerint a két ok együttesen játszik szerepet a menekülésben, 5 százalék pedig úgy gondolja, hogy valami más van a dolog mögött

3.4. A cigányokkal kapcsolatos kormányzati intézkedések megítélése

A kérdésblokk utolsó részében kormánynak a cigányok helyzetének kezelésével kapcsolatos eddigi tevékenységének, illetve a további lehetőségek értékelését kértük a válaszadóktól.

Az érvényes választ adók közel fele szerint a kormány minden tőle telhetőt megtesz a cigányok helyzetének javításáért (3.10. számú táblázat). A válaszadók egynegyede szerint a kormány sokat, de nem eleget tesz a helyzet megoldása érdekében, egyötödük szerint pedig a jelenleginél sokkal több feladatot kellene vállalnia a végrehajtó hatalomnak ezen a területen. Csupán az érvényes választ adók 5%-a van azon a véleményen, hogy a kormány semmit sem tesz a romák helyzetének javításáért.

3.10. sz. táblázat

Ön szerint...

	N=	%
a kormány minden tőle telhetőt megtesz a cigányok helyzetének javításáért	636	45,1
a kormány sokat tesz, de nem eleget a cigányok helyzetének javításáért	362	25,7
a kormány hozott ugyan néhány intézkedést, de ennél sokkal többet is tehetne a cigányok helyzetének javításáért	294	20,8
a kormány (szinte) semmit sem tesz a cigányok helyzetének javításáért	76	5,4
Egyéb válasz	42	3
Összesen	1409	100
Nem tudja, nem válaszolt*	112	7,4

*Az összes megkérdezett %-ában, N=1521

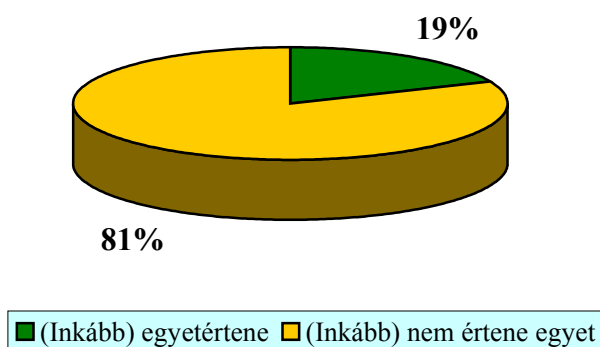
Megvizsgáltuk, hogy a kérdésre adott válaszokat mennyiben befolyásolja a válaszadó politikai nézete, melyet a kormány és az ellenzék együttes értékelését tartalmazó változó segítségével mértünk. Az eredmények azt mutatják, hogy a csak a kormány tevékenységét pozitívan megítélők (50,2%) és az álláspontjukban bizonytalanok (53,4%) között magasabb a kormánynak ezen a területen végzett munkáját pozitívan értékelők aránya, mint az összes válaszadó esetében. Ezzel szemben azt az álláspontot, mely szerint a kormánynak a jelenleginél sokkal többet kellene tennie a cigányok helyzetének javításáért a csak az ellenzék tevékenységét jónak ítélik osztják legnagyobb arányban (28,4%). A népesség átlagánál sokkal negatívabb a romák véleménye a kormány ténykedéséről ezen a területen. A kérdezőbiztosok által egyértelműen cigány származásúnak minősített válaszadók kétötöde szerint, bár a kormány tesz ugyan értékelhető lépéseket, ennél sokkal többre volna szükség, egyharmaduk pedig még kritikusabb a kormánnyal szemben.

Ezt követően hipotetikus döntési helyzeteket vázoltunk fel és ezekkel kapcsolatban vártuk a megkérdezettek válaszait. Elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy a lakosság támogatná-e, hogy a kormány a cigányok helyzetének javítására a jelenlegi helyzethez képest többletforrásokat fordítson. A feltett kérdésre csak 265-en, a válaszadók egyötöde mondott igent, ami megközelítőleg megegyezik azok arányával, akik egyetértettek azzal az állítással, mely szerint a romáknak több segítségre van

szükségük, mint a nem romáknak (15%). Azonban csak ez utóbbi állítással egyetértők fele helyeselné a közpénzeket is igénylő konkrét támogatást. Az egyetértők a teljes népességbeli részarányuknál többen vannak a férfiak (23%), a 30 év alattiak (25%), a felsőfokú végzettségűek (29%) és a romák (76%) között.

3.3. sz. ábra

Egyetértene vagy nem értene egyet azzal, ha a kormány többletforrásokat fordítana a cigányok helyzetének javítására? (az érvényes választ adók %-ában, N=1421)

Azoktól, akik a többletforrások elkülönítésével egyetértettek, azt is megkérdeztük, hogy azokat mire fordítanák. Összesen nyolc területet soroltunk fel, és arra kértük a válaszadókat, hogy rangsorolják azokat fontosságuk szerint. A 3.11. számú táblázat az egyes területek – rangsorolás nyomán kialakult – helyezéseinek átlagát mutatja. Ebből látható, hogy két terület egyértelműen elkülönül és a válaszadók véleménye szerint a legfontosabbnak mutatkozik a cigányok helyzetének javítására tett intézkedések megítélésekor. E két terület a munkahelyteremtés (a helyezések átlaga *1,81*) és az oktatás (*2,10*). A többi terület súlya nagyjából hasonlóknak mondható, kivéve talán a cigányok egészségi állapotának javítását, mely az átlagok alapján a harmadik helyre került (*4,17*). A legkevésbé a cigányok politikai önszerveződését és politikai képviselőit támogatnák a megkérdezettek.

3.11. sz. táblázat

Mire kellene fordítani a cigányok helyzetének javítására szánt többletforrásokat? (a felsorolt területek rangsorolásával nyert helyezések átlaga, N=265)

	Helyezések átlaga	Szórás	N=
Munkahelyteremtésre	1,81	1,07	258
Oktatásra	2,10	1,45	257
A cigányok egészségi állapotának javítására	4,17	1,76	254
Szociális segélyekre	5,23	2,39	249
A cigány kulturális szervezetek tevékenységének támogatására	5,45	1,63	250
A cigány kisebbségi önkormányzatok erősítésére	5,46	1,68	246
A kisebbségi jogvédő szervezetek munkájának segítésére	5,59	1,62	249
A cigányok parlamenti képviselőinek biztosítására	6,05	1,73	249
Nem tudja, nem válaszolt (N=)	-	-	5

A cigányok helyzetének javítására többletforrások bevonásával segíteni szándékozik valamivel több, mint egytizede szembefordult eredeti véleményével, mikor azzal szembesítettük, hogy ezeknek a többletforrásokat valamilyen módon, más területek rovására, elő kell teremteni. Először a finanszírozás módjára kérdeztünk rá. A válaszadók kilencetizede a költségvetési kiadások átcsoportosítására szavazott, sem az adónövelés, sem pedig a hitelfelvétel nem örvendett nagy népszerűségnek. Ebben a fázisban nyolcan, a válaszadók 3,6%-a mondta azt, hogy szerinte mégsem kellene erre a célra többletforrásokat fordítani (3.12. számú táblázat).

3.12. sz. táblázat

Honnan kellene ezeket a többletforrásokat előteremteni? (a többletforrások juttatásával egyetértők %-ában, N=265)

	N=	%
Az adók növeléséből	5	2,4
Hitelfelvételből	8	3,7
A költségvetési kiadások átcsoportosításával	201	90,3
Mégsem kellene többletforrásokat elkülöníteni a cigányok helyzetének javítására	8	3,6
Összesen	223	100
Nem tudja, nem válaszolt	42	15,8

A következő lépésben csak azokat kérdeztük, akik előzőleg a költségvetési kiadások átcsoportosítását választották. Őket arra kértük, hogy az általunk felsorolt nyolc terület közül jelöljék meg azokat, melyektől forrásokat vonnának el annak érdekében, hogy azokat a cigányok helyzetének javítására lehessen fordítani (3.13. számú táblázat). Ez a lépés annyiban nyilvánvalóan torzít, hogy ez a nyolc terület nem fedi a költségvetés összes szóba jöhető fejezetét. A visszakeresők száma ebben a fázisban 27 volt, összesen tehát 35-en (a többletforrások bevonását támogatók 13%-a) másították meg eredeti véleményüket. Ugyancsak magas volt azok száma (N=37), akik nem tudtak dönteni ebben a szituációban, de korábbi véleményük mellett kitartottak.

Legtöbben az állami alkalmazottak fizetését jelölték meg olyan területként, ahonnan pénzügyi források vonhatók el erre a célra (32%).

3.13. sz. táblázat

Mely költségvetési területről kellene forrásokat elvonni (azok %-ában, akik szerint a többletforrásokat a költségvetési kiadások átcsoportosításával kellene előteremteni, N=201)

	N=	%
állami alkalmazottak fizetése	64	31,8
bíróság	41	20,4
úthálózat fejlesztése	34	16,9
más oktatási programok	26	12,9
rendőrség	25	12,4
környezetvédelem	18	9,0
más egészségügyi szolgáltatások	6	3,0
nyugdíjak	4	2,0
Mégse kellene többletforrásokat elkülöníteni erre a célra	27	13,4
Nem tudja, nem válaszolt	37	18,4

A blokk lezárásaként két területtel, az oktatással és a foglalkoztatottsággal, kapcsolatban konkrét, a kormány középtávú romaprogramjában is szereplő, intézkedésterveket neveztünk meg és ezúttal már mindenkit arra kértünk, hogy mondja meg, egyetértene-e azzal, ha a kormány ezeket a tervezett intézkedéseket végrehajtaná. Azt tapasztaltuk, hogy ebben a szituációban lényegesen többen támogatták némelyik intézkedést, mint ahányan korábban igenlően válaszoltak a többletforrások juttatását általánosan felvető kérdésünkre.

Az oktatással kapcsolatosan négy intézkedést neveztünk meg: a cigány anyanyelvű oktatás támogatását, a kollégiumi férőhelyek számának növelését, a fiatal cigány felnőttek szakképzését és a cigány gyermekek továbbtanulását segítő ösztöndíjak létrehozását. A legnagyobb egyetértéssel a fiatal cigány felnőttek szakképzésének támogatása találkozott, a megkérdezettek közel 85%-a fogadta pozitívan ezt a javaslatot. Hasonló mértékű volt az egyetértés a továbbtanulást segítő ösztöndíjak esetében is, a támogató állásponton lévők aránya megközelítette a 75%-ot. A kollégiumi férőhelyek számának növelését, mint a továbbtanulási lehetőségek növelésének és így a társadalmi mobilitás elősegítésének fontos eszközeit, kevesebben, de még így is a lakosság többsége támogatná (64%). A cigányok azonosságtudat megőrzése szempontjából fontos, de a társadalmi integrációt és a munkaerőpiacon való boldogulást közvetlenül nem segítő anyanyelvi oktatás támogatása csak lakosság valamivel kevesebb, mint felének (47,5%) egyetértésével találkozott. Azt láthatjuk tehát, hogy amíg a lakosság nagy többsége általános szinten elveti a pozitív diszkriminációt, addig a konkrét – foglalkoztatás- és oktatáspolitikai – intézkedések többségét támogatja. A többség támogatott által is támogatott javaslatok a cigány etnikum tagjainak társadalmi integrációját célozzák.

3.14. sz. táblázat

Ha a kormány többletforrásokat fordítana a cigányok oktatására, mire kellene azt költeni? (négyfokú skálán: 1 – egyáltalán nem ért egyet, 4 – teljes mértékben egyetért, az érvényes választ adók %-ában)

	Teljes mértékben egyetért	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nem tudja	Összesen	N=
a cigány anyanyelvű oktatást	17,5	30,0	23,9	21,6	7,0	100,0	1518
a kollégiumi férőhelyek számának növelését	24,9	39,4	18,4	9,8	7,5	100,0	1516
a fiatal cigány felnőttek szakképzését	39,3	44,9	6,1	4,5	5,1	100,0	1518
a cigány gyermekek továbbtanulását segítő ösztöndíjak létrehozását	34,1	41,2	11,5	7,6	5,6	100,0	1518

A cigányokkal szembeni álláspontok korábban már elemzett ambivalenciáját érzékelteti ugyanakkor a foglalkoztatottsági helyzet javítását célzó lehetséges intézkedések fogadtatása. Az általunk felsorolt öt lehetséges intézkedés közül négy a válaszadók többségének egyetértésével találkozott. Ezen belül is kiemelkedően magas támogatottsága volt a cigány lakosság minél nagyobb arányú bevonásának a közmunkaprogramokba, a lakosság kétharmada ezzel a javaslattal teljes mértékben, összesen 92%-a pedig valamilyen mértékben egyetért. Egy olyan foglalkoztatáspolitikai eszköznek lenne tehát a legnagyobb támogatottsága a lakosság körében, mely alkalmas ugyan arra, hogy korlátozott ideig biztosítsa az emberek számára a kapcsolatot a munka világával, de hosszú távú megoldást nem kínál, a legkevésbé piaci eszköz és terhei az államra, illetve a helyi önkormányzatokra hárulnak. Ennél kevésbé, de szintén nagy arányban támogatná a lakosság a cigány munkanélküliek átképzését (összesen 81%). A cigány munkavállalót alkalmazó cégek támogatása, vagy a magas cigány népességgel rendelkező területeken való beruházás ösztönzésének ötlete szintén a többség egyetértésével találkozott. A lakosság kétötöde értett azzal egyet, hogy a források egy részét a cigányok vállalkozás-ösztönzésére fordítsák.

A cigány válaszadók körében mind az öt esetben magasabb támogatással találkozunk, mint a teljes lakosság esetében. A roma lakosság legkevésbé a legközvetlenebb módszert, a cigányok által sűrűbben lakott területeken történő beruházások állami ösztönzését támogatná, de a támogatás aránya még ebben az esetben is közel 90%-os.

3.15. sz. táblázat

Ha a kormány többletforrásokat fordítana a cigányok foglalkoztatottsági helyzetének javítására, mire kellene azt költeni? (négyfokú skálán: 1 – egyáltalán nem ért egyet, 4 – teljes mértékben egyetért, az érvényes választ adók %-ában)

	Teljes mértékben Egyetért	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nem tudja	Összesen	N=
a cigány munkanélküliek minél nagyobb arányú bevonását a közmunkaprogramokban	67,3	24,6	2,8	2,2	3,1	100	1516
a cigányokat alkalmazó munkavállalókat	29,2	35,1	16,9	11,7	7	100	1514
a munkanélküli cigányok átképzését	38,2	43,1	8,4	5	5,4	100	1511
adókedvezményel azokat a cégeket, melyek jelentős cigány népességgel rendelkező területeken ruháznak be	24,4	28,9	22,5	15,8	8,4	100	1516
anyagilag és tanácsadással a cigányok vállalkozóvá válását	15,6	24,2	28,1	23,9	8,2	100	1515

4. A fogyasztói árindex és a reáljövedelmek lakossági megítélése a visegrádi országokban

2000. decemberében négy közép-kelet európai országban, Magyarországon, Csehországban, Lengyelországban és Litvániában is kíváncsiak voltunk arra, hogy az emberek, hogyan is érzékelik infláció alakulását. Ezzel kapcsolatban három kérdést tettünk fel ugyanolyan módon a négy országban. A 2000. évi II. negyedévi adatok szerint a fogyasztói árindex az előző év azonos időszakához viszonyítva Magyarországon 9,1%, Csehországban 3,7%, Lengyelországban pedig 10% volt. Litvániára vonatkozóan hasonló adatokkal nem rendelkezünk.

Először azt kérdeztük mindenkitől, hogy a háztartás jelenlegi jövedelméből mennyi árut tudna vásárolni az egy évvel ezelőttihez viszonyítva. Az eredmények azt mutatják, hogy a lakosság többsége – Csehország kivételével – reáljövedelm-csökkenést érzékelt. A csehek 40%-a szerint ma ugyanannyit tudnának vásárolni, mint egy évvel korábban, 9%-uk pedig annál többet. Csak 46%-uk válaszolta azt, hogy a háztartásának jövedelme ma kevesebb árú megvásárlására lenne elegendő, mint egy évvel korábban. Ezzel szemben különösen a lengyelek érzékelték a reáljövedelmek csökkenését. 36%-uk szerint a háztartás jelenlegi jövedelme valamivel kevesebbet, 44%-uk szerint sokkal kevesebbet ér, mint tavaly év végén. A lengyel adatok szerint csak a lakosság 16%-a nem számolt be reáljövedelm-csökkenésről.

A magyarok közel fele, 44%-a válaszolta azt, hogy a háztartás jövedelme reálértékben valamelyest csökkent, egynegyedük szerint viszont ez a csökkenés jelentős volt. Egyötödük nyilatkozott úgy, hogy jövedelmi pozícióik nem változtak, egytizedük viszont reáljövedelm-növekedésről számolt be. Reáljövedelmük növekedését elsősorban a 40 év alattiak, a felsőfokú végzettségűek, a legfelső jövedelmi ötödbe tartozók, a felső szintű vezetők és az értelmiségiek érzelték.

A litvánok véleménye ebben a kérdésben leginkább a magyarokéhoz hasonlít. Számottevő különbség csak abban mutatkozik, hogy a litvánok között magasabb azok aránya, akik a háztartás reáljövedelmének jelentős eséséről számoltak be.

4.1. sz. táblázat

Az egy évvel ezelőttivel összehasonlítva a háztartás mostani jövedelméből mennyit tudna vásárolni? (az összes válaszadó %-ában)

	Magyarország (N=1521)	Csehország (N=998)	Lengyelország (N=1087)	Litvánia (N=1053)
Sokkal többet	1	1	1	1
Valamivel többet	9	8	5	6
Ugyanannyit	20	40	10	25
Valamivel kevesebbet	44	31	36	30
Sokkal kevesebbet	24	15	44	35
Nem tudja	2	5	4	3
Összesen	100	100	100	100

Ezt követően, az infláció definíciójának megadását követően, arról érdeklődtünk, hogy a négy ország polgárai szerint az éves infláció elfogadható vagy elfogadhatatlan nagyságú volt-e. A magyarok nagyon határozottan állást foglaltak ebben a kérdésben, a „Nem tudom megítélni” válaszok aránya 10% volt. A lakosság 30%-a

elfogadhatónak, 60%-a viszont elfogadhatatlannak tartotta a 2000. évi infláció mértékét. A többi országban a válaszadók között lényegesen magasabb volt a bizonytalanok aránya. Így Csehországban a megkérdezettek 31%-a nem tudta megítélni, hogy az éves infláció mértéke elfogadható-e számára vagy sem. A csehek 42%-a viszont elfogadhatónak ítélte fogyasztói árindex nagyságát, és csak 27%-uk minősítette azt elfogadhatatlannak. A lengyelek között hasonlóan magas, 33%-os volt a bizonytalanok aránya, de azok aránya, akik az infláció mértékét nem tartották elfogadhatónak még így is 52% volt. A litvánok esetében ez az arány még magasabb, 58% volt.

4.2. sz. táblázat

Ebben az évben az infláció...(az összes megkérdezett %-ában)

	Magyarország (N=1521)	Csehország (N=998)	Lengyelország (N=1087)	Litvánia (N=1053)
elfogadható nagyságú	30	42	15	17
elfogadhatatlan nagyságú	60	27	52	58
Nem tudja megítélni	10	31	33	25
Összesen	100	100	100	100

Végezetül arra kértük a válaszadókat, hogy becsüljék meg a jövő évi infláció mértékét. A becslés során nem számszerű válaszokat vártunk, hanem azt kérdeztük, véleményük szerint egy év múlva ugyanazért az összegért mennyi terméket tudnának vásárolni.

Mindegyik ország esetében egyértelmű, hogy a lakosság döntő többsége a fogyasztói árak növekedésére, tehát arra számít, hogy egy év múlva ugyanakkora összegért kevesebb terméket tud majd vásárolni és ez minden bizonnyal így is fog majd történni. Éppen ezért az igazán lényeges adat számunkra azok aránya, akik szerint egy év múlva sokkal kevesebbet tudnak majd vásárolni ugyanazért az összegért. Ezek aránya Lengyelországban a legmagasabb, 47%, Csehországban pedig a legalacsonyabb 30%. Magyarországon hasonló várakozásokkal a lakosság 34%-a néz a 2001. év elé.

4.3. sz. táblázat

Ön mit gondol, egy év múlva mennyi terméket tud vásárolni ugyanazért az összegért, mint most? (az összes megkérdezett %-ában)

	Magyarország (N=1521)	Csehország (N=998)	Lengyelország (N=1087)	Litvánia (N=1053)
Több terméket	1	1	1	3
Ugyanannyi vagy majdnem ugyanannyi terméket	9	22	5	11
Valamivel kevesebb terméket	52	37	38	32
Sokkal kevesebb terméket	34	30	47	38
Nem tudja	4	10	9	17
Összesen	100	100	100	100